

รูปแบบการจัดสวัสดิการชุมชนเชิงบูรณาการระดับเมืองที่มีประสิทธิผล*

An effectiveness of integrated urban welfare management model

กฤติญา กิรติกอบมณี (Kittiya Kiratikobmanee)**

และคณิต เขียววิชัย(Kanit Keawwichai)**

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความต้องการจำเป็นของประชาชนในชุมชนระดับเมือง และศึกษาปัจจัยในการจัดสวัสดิการชุมชนเชิงบูรณาการระดับเมืองที่จะตอบสนองความต้องการจำเป็นของประชาชนผู้ขอรับบริการอย่างทั่วถึง เพื่อพัฒนาเป็นรูปแบบการจัดสวัสดิการชุมชนเชิงบูรณาการที่ระดับเมืองที่มีประสิทธิผล ซึ่งการวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการวิจัยแบบผสม (Mixed Method Research) โดยมีเครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัว จำนวน 13 ชุมชนเมืองในเขตกรุงเทพมหานคร เป็นหน่วยการวิเคราะห์ ดำเนินการการวิจัย 5 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาความต้องการจำเป็นสวัสดิการชุมชน ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาปัจจัยที่จะตอบสนองความต้องการจำเป็น โดยขั้นตอนที่ 1และ2 ใช้การวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่าง 400 ครั้วเรือน และการวิจัยเชิงคุณภาพ เป็นการวิจัยในลักษณะการศึกษาชุมชนจำนวน 13 ชุมชน ควบคู่กันไป ขั้นตอนที่ 3 สร้างรูปแบบที่ให้ชุมชนมีส่วนร่วม ขั้นที่ 4 การพัฒนาและปรับปรุงรูปแบบ ขั้นตอนที่ 5 การรับรองรูปแบบโดยผู้เชี่ยวชาญ/ผู้ที่เกี่ยวข้อง

ผลการวิจัยพบว่า

1.ความต้องการจำเป็นของประชาชนในชุมชนเมืองเรียงตามลำดับความสำคัญคือ 1. ด้านสวัสดิการด้านที่อยู่อาศัย (PNI =0.82) 2. สวัสดิการด้านการเสียชีวิตและสวัสดิการด้านการกู้ยืม(PNI =0.78) 3. สวัสดิการด้านสิ่งแวดล้อม (PNI =0.60) 4. ด้านสุขภาพอนามัย (PNI = 0.67) และการเกิด (PNI = 0.56) ซึ่งในปัจจุบันประชาชนได้รับสวัสดิการชุมชนเชิงบูรณาการ ด้านสิ่งแวดล้อม คือได้รับสาธารณสุขปลอดภัยครบถ้วนเหมาะสม และด้านการให้กู้ยืมได้รับการคิดดอกเบี้ยจำนวนที่เหมาะสม และในอนาคตไม่มีความคาดหวังเรื่องสวัสดิการที่แตกต่างไปจากเดิม ขณะที่ด้านที่อยู่อาศัยประชาชนมีการจัดการด้านการออมเพื่อที่อยู่อาศัยดีแล้ว แต่หวังว่า

* วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาความต้องการจำเป็นของประชาชนในการการจัดสวัสดิการชุมชนเชิงบูรณาการระดับเมือง
2. เพื่อศึกษาปัจจัยในการจัดสวัสดิการชุมชนเชิงบูรณาการระดับเมืองที่จะตอบสนองความต้องการจำเป็นของประชาชนผู้ขอรับบริการอย่างทั่วถึง

3. เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดสวัสดิการชุมชนเชิงบูรณาการระดับเมืองที่มีประสิทธิผล

** นักศึกษาหลักสูตรปริญญาตรีบัณฑิต สาขาพัฒนศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร , Email address : finn2014thailand@hotmail.com เบอร์ติดต่อ 095-4821000 โดยมีที่ปรึกษาหลักคือ รองศาสตราจารย์ ดร.คณิต เขียววิชัย รองอธิการบดีพระราชวังสนามจันทร์

อนาคตจะมีที่อยู่อาศัยที่มั่นคง ในทำนองเดียวกันด้านสวัสดิการเสียชีวิตมีความคาดหวังว่าอนาคตครอบครัวผู้เสียชีวิตจะได้รับเงินสวัสดิการช่วยเหลือในจำนวนที่เหมาะสม และในด้านการเกิดมีความคาดหวังในอนาคตว่าลูกที่เกิดมาจะได้รับการช่วยเหลือด้านการศึกษา เช่นเดียวกัน ในด้านสุขภาพมีความคาดหวังที่จะได้รับเงินชดเชยในกรณีเจ็บป่วยที่เหมาะสม

2. ปัจจัยที่ส่งผลต่อความต้องการจำเป็นของประชาชนผู้ขอรับบริการ พบว่ามีปัจจัย 6 ตัวแปร คือ เพศ การศึกษา อาชีพ สวัสดิการที่ต้องการมากที่สุดในปัจจุบันลำดับที่ 1 (สวัสดิการด้านที่อยู่อาศัย) การได้รับความช่วยเหลือจากกองทุนสวัสดิการชุมชน 6 ด้าน และระดับความคิดเห็นต่อกองทุนสวัสดิการชุมชนมีความสัมพันธ์กับความต้องการจำเป็นของประชาชนผู้ขอรับบริการอย่างมีนัยสำคัญ

3. การพัฒนารูปแบบการจัดสวัสดิการชุมชนเชิงบูรณาการระดับเมืองที่มีประสิทธิภาพ ได้รูปแบบชื่อว่า “HELPH Model” มีองค์ประกอบสำคัญคือ การกำหนดเป้าหมายร่วมกันเพื่อช่วยเหลือผู้มีรายได้น้อยได้เข้าถึงสวัสดิการและมีคุณภาพชีวิตดีขึ้น โดยการจัดสวัสดิการชุมชนเชิงบูรณาการต้องอิงหลักการสำคัญ 6 ประการ และมีปัจจัย เงื่อนไข 10 ประการ มาเป็นตัวหนุนเสริมให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมและสร้างการทำงานแบบประสานความร่วมมือเชิงบูรณาการระหว่างชุมชน ภาครัฐ กรุงเทพมหานคร สถาบันการศึกษา องค์กรเอกชน ให้มีความเข้มแข็งมีพลังที่จะร่วมมือกันช่วยเหลือประชาชนในเขตเมืองให้มีความมั่นคงและมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นจากเดิม ซึ่งรูปแบบนี้ได้ผ่านกระบวนการรับรองจากผู้เชี่ยวชาญและผู้ที่เกี่ยวข้องแล้ว

คำสำคัญ : ชุมชนเมือง , สวัสดิการชุมชนเชิงบูรณาการ , รูปแบบ

Abstract

This research aimed to study on the needs of urban people and the factors which related to urban welfare management so that it could be able to develop the integrated urban welfare management model which met the needs and had the effective impacts including cover for all urban people. The research information was conducted from 13 urban communities under the Klong Bang Bua environmental network in Bangkok. The research uses Mixed Method Research through 5 research steps which were step 1 was studying in term of the community welfare needs and step 2 was studying on factors that had the impacts to respond urban people's needs. Both processes used quantitative research which there was 400 households as a sample size and qualitative research in term of study on community characteristic in those 13 communities. Step 3 was establishing community participation's model, step 4 was the model development and improvement, and step 5 was Connoisseurship.

The research found that;

1. The needs of urban people could prioritize as follow; 1.Housing (PNI =0.82) follow by 2. Passed away and Loans (PNI =0.78) 3. Housing (PNI =0.68) 4. Health (PNI = 0.67) 5. Environment (PNI =0.60) in order. According to the research results showed that nowadays, people were able to access to the integrated community welfare in term of environment which mean they were fully accessed and received appropriate public utility, loan issue; people were able to access to loan that had proper interests. People did not have different expectation in those issues in the future. As the issue of housing, although people could access to housing saving funds but they still expected that they could have the security housing in the future as same as the issue of pass away welfare which people expected that they could also access and receive an appropriate subsidize in the future. Moreover, the issue of birth, People trended to expect that their children will receive the education support as well as receiving appropriate compensation during their sickness time.

2. This research also presented that the factors in term of gender, education background and occupation had the impacts to community welfare, especially the issue of accessing to community welfare funds in all 6 components and housing welfare issue was the first rank that people mostly needed. The level of opinion on urban welfare funds had significant relationship to the needs of people who received the service.

3. An effective of development on the integrated urban welfare management as a “HELPH Model” had significant elements which was identifying the objectives to assist low income person in term of accessing to welfare and having good quality of life. The integrated urban welfare management had referred according to 6 components and 10 factors. Those components and factors helped to create the participation approach and integrated collaboration between communities, government sector. Bangkok government, academic sector and private sector to sustain and empower in term of assisting people in urban area to have good security and quality of life. The model was already accepted and verified by Connoisseur.

Key words: Urban community, Integrated community welfare, Model

บทนำ

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559) ให้ความสำคัญกับการพัฒนาประชาชนและสังคมไทยให้มีคุณภาพสอดคล้องกับเป้าหมายในการจัดสวัสดิการสังคมที่มุ่งส่งเสริมความมั่นคงทางสังคมเพื่อตอบสนองความจำเป็นขั้นพื้นฐานของประชาชน ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีและพึ่งตนเองได้อย่างทั่วถึงเหมาะสม เป็นธรรม ซึ่งในปัจจุบันได้มีแผนยุทธศาสตร์สวัสดิการสังคมไทย ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2555-2559) มีเป้าหมายให้ประชาชนได้รับสวัสดิการถ้วนหน้าภายในปี 2560 ซึ่งแนวคิดการจัดสวัสดิการชุมชนตามแนวทางของรัฐจะให้ความสำคัญกับการบูรณาการการจัดสวัสดิการชุมชนเชิงบูรณาการ (Welfare Mix) ที่เน้นให้ประชาชนในชุมชนมีส่วนร่วม โดยภาครัฐเป็นผู้ให้อย่างมีคุณค่าและประชาชนเป็นผู้รับอย่างมีศักดิ์ศรีบนฐานความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่เท่าเทียม อันมีเงื่อนไขความสำเร็จจากการบูรณาการจากภาคส่วนที่เป็นทางการ (Formal Sector) และภาคส่วนที่ไม่เป็นทางการ (Informal Sector) และที่ผ่านมามีความจำเป็นต้องพัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมเชิงบูรณาการระดับเมืองที่ต้องพิจารณาปัจจัยที่เป็นพื้นฐานของการกินดีอยู่ดีของประชาชนที่มีความหลากหลาย ซึ่งในการจัดสวัสดิการโดยภาครัฐนั้นอาจแบ่งเป็น 2 ระดับ คือ การจัดสวัสดิการโดยส่วนกลางและการจัดทำโครงการเฉพาะกิจ ส่วนการจัดสวัสดิการของท้องถิ่นนั้น ได้แก่ การบริการสาธารณูปโภค เช่น ไฟฟ้า ถนน ประปา และการให้บริการด้านสวัสดิการสังคมของเทศบาล องค์การบริหารส่วนจังหวัด (อบจ.) องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) การจัดสวัสดิการโดยภาครัฐที่มักเป็นไปตามที่กฎหมายบังคับที่เป็นการจัดสวัสดิการขั้นต่ำในสถานประกอบการตามที่กำหนด นอกจากนั้นยังมีการจัดสวัสดิการแบบไม่เป็นทางการของเอกชนที่ไม่แสวงหาผลกำไร เช่น องค์การศาสนา มูลนิธิ และองค์การพัฒนาเอกชน เป็นต้น (ระพีพรรณ คำหอม, 2554: 23-24) โดยภาคส่วนต่างๆ จะทำหน้าที่เป็นภาคีในด้านการสนับสนุนสวัสดิการซึ่งเป็นผู้สนับสนุนแบบแลกเปลี่ยนต่างตอบแทนและร่วมรับผลประโยชน์ร่วมกัน ส่วนสวัสดิการชุมชนเป็นการสร้างหลักประกันในการดำเนินชีวิตของภาคประชาชน โดยมีหัวใจสำคัญ คือ การพึ่งตนเองและการช่วยเหลือเกื้อกูลตั้งอยู่บนฐานของการให้เกียรติเคารพ และการอยู่ร่วมกันกับธรรมชาติอย่างเห็นคุณค่าและการมีส่วนร่วมในทุกระดับเป็นการจัดสวัสดิการที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของศาสนา ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยสร้างระบบความสัมพันธ์ระหว่างกันเพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริงที่จะนำไปสู่การพึ่งตนเองได้ของชุมชน

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้จึงมุ่งศึกษาสวัสดิการชุมชนเชิงบูรณาการระดับเมือง เพื่อหารูปแบบการจัดสวัสดิการชุมชนเชิงบูรณาการที่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน ที่จะสร้างความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ชุมชน และองค์การเอกชน เพื่อเป็นต้นแบบที่ดีในทางปฏิบัติเพื่อที่จะส่งเสริมคุณภาพชีวิตที่ดี เป็นหลักประกันความมั่นคงในชีวิตของประชาชนอันจะนำไปสู่ความยั่งยืนของชุมชน

การดำเนินวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ดำเนินการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods Research) เป็นรูปแบบการวิจัยเชิงผสมผสานโดยเริ่มต้นการวิจัยด้วยวิธีเชิงปริมาณก่อน(Quantitative Research) มีการเก็บรวบรวมข้อมูล จำนวน 400 ครั้วเรือน เป็นกลุ่มตัวอย่างของประชากร เครือข่ายระดับเมืองบางเขนจำนวน 13 ชุมชน 2,828 ครั้วเรือน แล้วใช้ผลการวิจัยที่ได้ไปเป็นส่วนหนึ่งการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เป็นลักษณะของการศึกษาชุมชนจำนวน 13 ชุมชน เครือข่ายพัฒนาสิ่งแวดล้อมคลองบางบัว จังหวัดกรุงเทพมหานคร และให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนารูปแบบ โดยมีกระบวนการขั้นตอนการวิจัย รวม 5 ขั้นตอน ได้แก่

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาความต้องการจำเป็นสวัสดิการชุมชนเชิงบูรณาการระดับเมือง ใช้การวิจัยทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ซึ่งการวิจัยเชิงปริมาณใช้แบบสอบถามที่ผ่านการตรวจสอบความเที่ยงตรงตามเนื้อหาจากผู้ทรงคุณวุฒิที่มีค่า IOC มากกว่า 0.5 ใช้เป็นเครื่องมือในการรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง 400 ครั้วเรือน จาก 2,828 ครั้วเรือน และนำข้อมูลมาวิเคราะห์ทางสถิติ ร้อยละ (Percentage) การแจกแจงความถี่ (Frequency Distribution) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) และวิเคราะห์ความต้องการจำเป็นและจัดลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็น โดยใช้สูตร Modified Priority Needs Index (PNI Modified) ส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้การวิเคราะห์เอกสาร การสังเกต การสัมภาษณ์เชิงลึกผู้นำชุมชนหรือผู้ที่มีความรู้ในชุมชน/เครือข่ายในพื้นที่ จำนวน 13 ชุมชน

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาปัจจัยในการจัดสวัสดิการชุมชนเชิงบูรณาการระดับเมืองที่จะตอบสนองความต้องการจำเป็นของประชาชนผู้ขอรับบริการ ใช้การวิจัยเชิงปริมาณในการทดสอบทางสถิติ Chi-Square เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร

ขั้นตอนที่ 3 การสร้างรูปแบบการจัดสวัสดิการชุมชนเชิงบูรณาการระดับเมือง ใช้การวิเคราะห์เอกสาร การสังเกต การสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม ให้ข้อมูลสำคัญที่เป็นผู้นำชุมชน ผู้นำกิจกรรม ประชาชนชาวบ้านหรือผู้ที่มีความรู้ความสามารถ เพื่อให้ทราบถึงกระบวนการ หลักการ วัตถุประสงค์ ปัจจัยเงื่อนไขกิจกรรม ในจัดสวัสดิการชุมชนเชิงบูรณาการระดับเมือง และการนำข้อมูลจากการวิจัยเชิงปริมาณในขั้นตอนที่ 1 และ 2 มาประกอบการวิเคราะห์ และสร้างเป็นรูปแบบการจัดสวัสดิการชุมชนเชิงบูรณาการระดับเมือง

ขั้นตอนที่ 4 การพัฒนาและปรับปรุงรูปแบบการจัดสวัสดิการชุมชนเชิงบูรณาการระดับเมือง โดยให้ผู้เชี่ยวชาญ/ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เช่น ตัวแทนภาครัฐ/ท้องถิ่น และตัวแทนชุมชน จำนวน 5 ท่าน ทำการประเมินรูปแบบโดยให้คะแนนและตรวจสอบความสอดคล้องของแบบประเมิน (IOC: Index of Item Objective Congruence)

ขั้นตอนที่ 5 การรับรองรูปแบบการจัดสวัสดิการชุมชนเชิงบูรณาการระดับเมือง โดยนำรูปแบบที่ได้เข้าสู่อการสัมมนาของผู้เชี่ยวชาญ(Connoisseurship) มีผู้เชี่ยวชาญด้านสวัสดิการ สวัสดิการชุมชนเมือง ผู้นำชุมชนเข้าร่วม จำนวน 5 ท่าน รับรองรูปแบบการจัดสวัสดิการชุมชนเชิงบูรณาการระดับเมือง โดยคำนึงความถูกต้อง ความครอบคลุม ความมีประสิทธิภาพ ความเป็นไปได้ในการนำไปใช้และความเหมาะสมของรูปแบบสวัสดิการชุมชนเชิงบูรณาการระดับเมือง

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยพบว่า การวิเคราะห์ความต้องการจำเป็นของประชาชนในชุมชนเมือง โดยใช้สูตร Modified Priority Needs Index (PNI Modified) เรียงตามลำดับความสำคัญแล้วพบว่า ประชาชนมีความต้องการสวัสดิการด้านการเสียชีวิต สวัสดิการด้านการเกิดสวัสดิการด้านการกู้ยืม สวัสดิการด้านที่อยู่อาศัย สวัสดิการด้านสุขภาพอนามัย และสวัสดิการด้านสิ่งแวดล้อม โดยได้รับสวัสดิการในปัจจุบันมากที่สุด 3 อันดับ คือ 1.สวัสดิการด้านที่อยู่อาศัย (ร้อยละ 37.8) 2.สวัสดิการด้านสุขภาพอนามัย (ร้อยละ 32.9) 3.สวัสดิการด้านสิ่งแวดล้อม (ร้อยละ 42.8) และมีความคาดหวังที่จะได้รับสวัสดิการ 3 ด้านมากที่สุด คือ 1.สวัสดิการด้านที่อยู่อาศัย (ร้อยละ 49.0) 2.สวัสดิการด้านสุขภาพ (ร้อยละ 29.0) 3.สวัสดิการด้านการตาย คิดเป็นร้อยละ 37.2

ในการนี้เมื่อจำแนกระดับความต้องการสวัสดิการในแต่ละด้านทั้ง 6 ด้าน ประชาชนได้รับสวัสดิการเหมาะสมเรื่องใดบ้างและมีความคาดหวังในแต่ละด้านอย่างไร ผลปรากฏว่าประชาชนได้รับสวัสดิการชุมชนเชิงบูรณาการด้านสิ่งแวดล้อม และด้านการให้กู้ยืมมีความเหมาะสมแล้วไม่มีความคาดหวังแตกต่างไปจากเดิม ขณะที่ด้านสวัสดิการเสียชีวิต ประชาชนได้รับการช่วยเหลือเกื้อกูลเป็นเจ้าภาพร่วมดีแล้วแต่มีความคาดหวังว่าในอนาคตครอบครัวผู้เสียชีวิตจะได้รับเงินสวัสดิการช่วยเหลือในจำนวนที่เหมาะสมมากขึ้น และในด้านการเกิด ก็ได้รับเงินช่วยเหลือที่เหมาะสม แต่มีความคาดหวังในอนาคตว่าลูกที่เกิดมาจะได้ช่วยเหลือด้านการศึกษา เช่นเดียวกันด้านที่อยู่อาศัย ประชาชนในชุมชนมีการรวมกลุ่ม ออมเงินกันสม่ำเสมอแล้ว และหวังว่าจะมีที่อยู่อาศัยที่มั่นคง ในส่วนด้านสุขภาพมีต้นทุนเรื่องสถานบริการใกล้บ้านแต่มีความคาดหวังที่จะได้รับเงินชดเชยในกรณีเจ็บป่วยที่เหมาะสม

ส่วนปัจจัยที่ส่งผลต่อความต้องการจำเป็นของประชาชนผู้ขอรับบริการ โดยการทดสอบทางสถิติเพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรทั้งหมด 11 ตัวแปร ได้แก่ เพศ อายุ การศึกษา อาชีพ รายได้ต่อเดือน สถานภาพในครัวเรือน จำนวนสมาชิกในครัวเรือน สวัสดิการที่ต้องการมากที่สุดในปัจจุบันลำดับที่ 1 ซึ่งสวัสดิการที่ต้องการมากที่สุดในอนาคตลำดับที่ 1 คือการได้รับความช่วยเหลือจากกองทุนสวัสดิการชุมชน และระดับความคิดเห็นต่อกองทุนสวัสดิการชุมชน โดยผลการทดสอบทางสถิติพบว่ามีปัจจัย 6 ตัวแปร คือ เพศ การศึกษา อาชีพ สวัสดิการที่ต้องการมากที่สุดในปัจจุบันลำดับที่ 1 (สวัสดิการด้านที่อยู่อาศัย) การได้รับความช่วยเหลือจากกองทุนสวัสดิการชุมชน 6 ด้าน และระดับความคิดเห็นต่อกองทุนสวัสดิการชุมชน มีความสัมพันธ์กับความต้องการจำเป็นของประชาชนผู้ขอรับบริการอย่างมีนัยสำคัญ

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการทดสอบสถิติและการสังเคราะห์เอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่ม ผู้นำทั้ง 13 ชุมชน ในการจัดสวัสดิการทั้ง 6 ด้าน ได้แก่ ด้านที่อยู่อาศัย ด้านการเสียชีวิต ด้านการกู้ยืม ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านการเกิด และ ด้านสุขภาพอนามัย ซึ่งในแต่ละรูปแบบ จะมีองค์ประกอบหลัก ๆ 4 ส่วน คือ หลักการ วัตถุประสงค์ กิจกรรม และปัจจัย เงื่อนไข ดังนี้

(1) รูปแบบการจัดสวัสดิการชุมชนเชิงบูรณาการด้านที่อยู่อาศัย ใช้หลักการตามแนวคิดโครงการบ้านมั่นคงมาเป็นฐานในการสร้างการมีส่วนร่วมของคนชุมชนกับหน่วยงานภาครัฐในลักษณะการเป็นหุ้นส่วน โดยมีวัตถุประสงค์หลักคือสร้างหลักประกันด้านที่อยู่อาศัยให้ผู้มีรายได้น้อยในชุมชนเมือง และเป็นการจัดการปัญหาที่อยู่อาศัยร่วมกันให้มีความมั่นคงและยั่งยืน โดยกิจกรรมที่ทำเป็นประจำคือการออมเงิน การประสานความ

ร่วมมือร่วมกับหน่วยงานภาครัฐ อาทิ กรมธนารักษ์ สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน กรมตรวจบัญชีสหกรณ์ กรุงเทพมหานคร เป็นต้น สนับสนุนเงินกู้ยืมเพื่อที่อยู่อาศัย การให้ที่ดินแก่ชาวบ้านเช่าเป็นรายปี และช่วยเหลือในการบริหารจัดการในรูปแบบสหกรณ์ รวมถึงการประสานให้มีสาธารณูปโภคครบถ้วน และคนในชุมชนมีส่วนร่วมในการร่วมแรงช่วยเหลือกันสร้างบ้านที่รักษาสิ่งแวดล้อม ซึ่งปัจจัยเงื่อนไขที่ส่งผลให้การจัดสวัสดิการด้านที่อยู่อาศัยมีสภาพนี้ ประกอบด้วย สมาชิกต้องออมเงินอย่างสม่ำเสมอ มีวินัย มีกองทุนในชุมชนมากกว่า 1 กองทุน เพื่อนำมาเป็นเงินสำรองให้สมาชิกกู้ยืมเพื่อที่อยู่อาศัย มีคณะกรรมการบริหารจัดการร่วมกันกับหน่วยงานภาครัฐ และหน่วยงานยินยอมให้มีการก่อสร้างบ้านมั่นคงในที่ดินของรัฐได้ และที่สำคัญคือชุมชนจะต้องร่วมมือกันดูแลสภาพแวดล้อมในชุมชนให้สะอาด ไม่ทำลายคูคลอง

(2) รูปแบบการจัดสวัสดิการชุมชนเชิงบูรณาการด้านการเสียชีวิต มีวัตถุประสงค์เป็นการช่วยเหลือเกื้อหนุนให้สมาชิกกองทุนมีเงินสำรองที่สามารถใช้จ่ายงานศพได้ โดยไม่ต้องไปขอเรียกรายได้จากเพื่อนบ้าน ให้คนมีรายได้น้อยเสียชีวิตอย่างมีศักดิ์ศรี กิจกรรมในสวัสดิการด้านนี้ ในยามเสียชีวิตสมาชิกจะได้รับสวัสดิการจำนวน 4,000 บาท และพวงหรีดในนามกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับเขตบางเขน จำนวน 1 พวง และบางชุมชนมีการบูรณาการกองทุนชุมชน เพื่อเพิ่มสวัสดิการให้สมาชิกมีเงินจัดการงานศพ นอกจากนี้สมาชิกยังร่วมกันช่วยเหลือการจัดการงานศพให้สำเร็จลุล่วงไปได้ และในบางกรณีที่เป็นผู้ยากไร้ชุมชนจะช่วยเหลือ ระดมทุนจัดหาโลงศพ 1 โลง ผ้าห่อศพ และประสานวัดให้ทำพิธีทางศาสนาให้สมเกียรติ จะเห็นว่าการจัดสวัสดิการเสียชีวิตเป็นการจัดสวัสดิการเชิงบูรณาการที่ไม่ใช่การให้แต่เพียงตัวเงิน การรวมกองทุนแต่เป็นการแบ่งปันน้ำใจช่วยเหลือพึ่งพากันให้การจัดการงานศพให้สมเกียรติ สมศักดิ์ศรีในช่วงสุดท้ายของชีวิต โดยการจัดสวัสดิการด้านเสียชีวิตจะต้องมีปัจจัย เงื่อนไขสำคัญ ๆ คือ ในชุมชนต้องมีกลุ่มอย่างน้อยสองกลุ่มให้ชาวบ้านออมเงินสม่ำเสมอ และได้รับการสมทบเงินจากรัฐบาลและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต่อเนื่อง อย่างไรก็ตามกองทุนฯ จะต้องขยายกลุ่มสมาชิกเพิ่มขึ้นและกระจายให้ทั่วทุกกลุ่มวัย เพื่อลดความเสี่ยงของกองทุนฯ

(3) รูปแบบการจัดสวัสดิการชุมชนเชิงบูรณาการระดับเมืองด้านการให้กู้ยืม มีหลักการเพื่อสร้างโอกาสให้ผู้มีรายได้น้อยเข้าถึงแหล่งทุนกู้ยืมปลอดดอกเบี้ยหรือดอกเบี้ยต่ำ โดยมีวัตถุประสงค์ช่วยเหลือให้ผู้มีรายได้น้อยมีเงินทุนหมุนเวียนในยามจำเป็นฉุกเฉิน และเพิ่มโอกาสให้มีเงินสร้างอาชีพที่มั่นคง ในส่วนการดำเนินกิจกรรมหลัก ๆ คือการให้กู้ยืมเพื่อช่วยผ่อนชำระค่าบ้านเป็นหลัก รองลงมา ก็เป็นเพื่อการต่อยอดอาชีพ ซึ่งปัจจัยเงื่อนไขในการดำเนินกิจกรรมนั้นก็คือการสมทบออมเงินอย่างสม่ำเสมอของสมาชิก และมีการบูรณาการกองทุนในชุมชนเพื่อช่วยเหลือคนในชุมชนไม่ให้เดือดร้อน ซึ่งในแต่ละชุมชนควรมีกองทุนฯ อย่างน้อย 2 กองทุนขึ้นไป อาทิ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อที่อยู่อาศัย กองทุนเงินล้าน กองทุนสวัสดิการออมวันละบาท เพื่อกองทุนมีเงินหมุนเวียนเพียงพอต่อการจัดสวัสดิการการให้กู้ยืมได้ทั่วถึงกับความต้องการของสมาชิก รวมทั้งต้องมีการเชื่อมโยงบูรณาการกับกองทุนระดับเครือข่ายเมืองมาช่วยเกื้อหนุนให้การจัดสวัสดิการด้านการให้กู้ยืมมีประสิทธิภาพและเพียงพอต่อความต้องการของสมาชิกในชุมชน

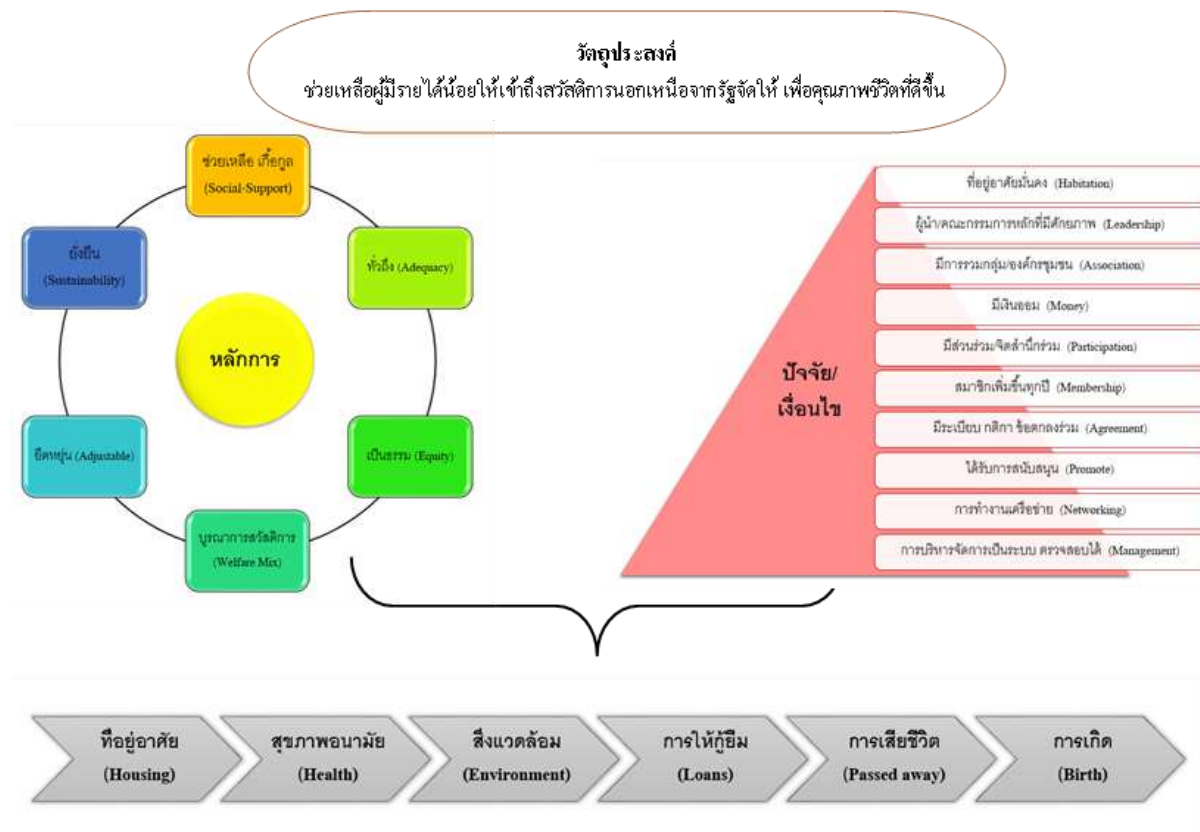
(4) รูปแบบการจัดสวัสดิการชุมชนเชิงบูรณาการด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งหลักการในการดำเนินงาน เป็นลักษณะน้ำพึ่งเรือ เสือพึ่งป่า อย่างไรก็ตามชุมชนจะต้องเป็นผู้ริเริ่มกระบวนการชุมชนในการพัฒนาสิ่งแวดล้อมภายในก่อน และเชื่อมโยงประสานเครือข่ายระดับเมืองในการพัฒนาสิ่งแวดล้อมคูคลองที่มีประสิทธิภาพ ในด้าน

การจัดสวัสดิการสิ่งแวดล้อมจะต้องดำเนินการไปพร้อม ๆ กับการจัดสวัสดิการด้านที่อยู่อาศัย และการพัฒนาชุมชน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมในชุมชนและเครือข่ายร่วมกันบำบัดฟื้นฟูสิ่งแวดล้อม ซึ่งกิจกรรมด้านการจัดสวัสดิการสิ่งแวดล้อมในระดับองค์กรชุมชนและเครือข่ายเมืองเป็นการจ่ายสวัสดิการที่ไม่ใช่ตัวเงิน แต่เป็นฐานการจัดสวัสดิการร่วมกันผ่านเครื่องมือหรือกิจกรรมต่าง ๆ ที่เป็นกิจกรรมร่วมกันระดับเครือข่ายเมือง เช่น กิจกรรมทอดผ้าป่าขยะ กิจกรรมวันสิ่งแวดล้อมโลก และกิจกรรมสร้างความรู้ ความตระหนักในการบำบัดฟื้นฟูสภาพแวดล้อม และรักษาคลอง เช่น กิจกรรมทำน้ำหมักชีวภาพ กิจกรรมกำแพงผักกูด กิจกรรมริเชิลขยะให้มีมูลค่า กิจกรรมยุววิจัย โดยมีหน่วยงานภายนอก เช่น สถาบันการศึกษา กรมทหารราบที่ 11 สำนักงานเขตบางเขน สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน เป็นต้น สนับสนุนปัจจัยด้านเงิน อุปกรณ์สิ่งของ บุคลากรที่มีความชำนาญ เข้ามาให้ความรู้ที่เป็นประโยชน์ต่อการจัดการสิ่งแวดล้อมให้กับคนในชุมชนอย่างต่อเนื่อง

(5) รูปแบบการจัดสวัสดิการชุมชนเชิงบูรณาการด้านการเกิด หลักการคือให้ผู้เป็นแม่ได้รับสวัสดิการช่วยเหลือค่าทำคลอด ซึ่งเป็นความจำเป็นพื้นฐานที่ทุกคนพึงมีสิทธิได้รับ แม้จะเป็นจำนวนเงินที่ไม่มากแต่อาจจะเป็นสวัสดิการเดียวของใครอีกหลายคนที่ได้รับ โดยมีวัตถุประสงค์หลัก ๆ คือให้สมาชิกกองทุนและผู้มีรายได้น้อยมีหลักประกันสังคมในการรักษาพยาบาล ค่าทำคลอด และให้สมาชิกและคนในชุมชนร่วมแสดงความยินดีต้อนรับกับสมาชิกใหม่ในครอบครัวและชุมชน กิจกรรมการจัดสวัสดิการด้านการเกิดเป็นเพียงการจ่ายเงินค่าทำคลอดครั้งละ 500 บาท และการเยี่ยมเยียนให้กำลังใจ อย่างไรก็ตามการพัฒนาแบบสวัสดิการการเกิดให้ดีขึ้นควรมีการเปิดบัญชีเงินฝากให้กับบุตรด้วย เพื่อเป็นการปลูกฝังให้เด็กรักการออม ซึ่งปัจจัยเงื่อนไขที่สำคัญให้การจัดสวัสดิการด้านการเกิดให้มีประสิทธิภาพนั้นสมาชิกจะต้องมีการออมเงินสม่ำเสมอและคนในชุมชนมีความเอื้อเฟื้อสามัคคีกัน

(6) รูปแบบการจัดสวัสดิการชุมชนเชิงบูรณาการด้านสุขภาพอนามัย ซึ่งการจัดสวัสดิการในด้านนี้มีทั้งการช่วยเหลือด้วยการจ่ายที่เป็นตัวเงินช่วยเหลือเมื่อเข้าพักรักษาพยาบาล และการช่วยเหลือที่ไม่ใช่ตัวเงิน อาทิ การให้กำลังใจ การเยี่ยมไข้ การพาไปโรงพยาบาล อย่างไรก็ตามการจัดสวัสดิการด้านสุขภาพก็ทำได้ในหลักการที่มีมากที่สุดก็ง่ายมาก มีน้อยจ่ายน้อย ช่วยเหลือกันไปตามอัตภาพ ตามจำนวนเงินทุนที่อยู่ในกองทุนฯ ในชุมชน โดยมีวัตถุประสงค์การจัดสวัสดิการด้านนี้ก็เพื่อให้คนในชุมชนได้รับสวัสดิการพื้นฐานในการรักษาพยาบาลและช่วยเหลือกันในยามเจ็บป่วย ซึ่งกิจกรรมที่ต้องดำเนินการร่วมกันหลัก ๆ คือ การรวมกลุ่มและออมเงินวันละ 1 บาทอย่างสม่ำเสมอ พอเจ็บป่วยก็สามารถรับสวัสดิการค่ารักษาพยาบาลกรณีนอนโรงพยาบาลได้ 500 บาทต่อครั้ง ปีละไม่เกิน 2 ครั้ง และช่วยเหลือค่าเดินทางไปโรงพยาบาลเป็นรายกรณี นอกจากนี้สวัสดิการที่ไม่ใช่ตัวเงินคือคนในชุมชนจะต้องช่วยเหลือแบ่งปันน้ำใจให้แก่ผู้ยากไร้ในชุมชนที่ช่วยเหลือตัวเองไม่ได้ เช่น ผู้สูงอายุ คนเร่ร่อน และผู้ป่วยจิตเวช ด้วย อย่างไรก็ตามด้านสุขภาพอนามัยชุมชนไม่สามารถจัดการได้โดยลำพัง ฉะนั้นหน่วยงานสาธารณสุขในพื้นที่ อาสาสมัครสาธารณสุข จะต้องเข้ามาเกื้อหนุนให้การช่วยเหลือเบื้องต้นให้ทั่วถึง

จากการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ได้พัฒนารูปแบบการจัดสวัสดิการชุมชนเชิงบูรณาการที่มีประสิทธิภาพ เรียกว่า “HELPPB Model”

รูปแบบการจัดสวัสดิการชุมชนเชิงบูรณาการที่มีประสิทธิภาพ “HELPH Model” มีที่มาจากการรวมตัวอักษรภาษาอังกฤษที่นำหน้ากิจกรรมการจัดสวัสดิการชุมชนเชิงบูรณาการระดับเมือง 6 ด้าน คือ ด้านที่อยู่อาศัย (Housing) ด้านสุขภาพอนามัย (Health) ด้านสิ่งแวดล้อม (Environment) ด้านการให้กู้ยืม (Loans) ด้านการเสียชีวิต (Passed away) ด้านการเกิด (Birth) ให้เป็นรูปแบบการจัดสวัสดิการชุมชนเชิงบูรณาการที่มีประสิทธิภาพ โดยชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนารูปแบบ ที่ใช้ฐานของกิจกรรมสวัสดิการที่ความจำเป็นเป็นฐานในการคิดเชิงหลักการ วัตถุประสงค์ และปัจจัย/เงื่อนไข ที่จะทำให้การจัดสวัสดิการชุมชนเชิงบูรณาการมีประสิทธิภาพ เมืองค์ประกอบ ประกอบไปด้วย วัตถุประสงค์คือการกำหนดเป้าหมายร่วมเพื่อช่วยเหลือผู้มีรายได้น้อยได้เข้าถึงสวัสดิการนอกเหนือจากรัฐจัดให้ และมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นนอกจากนี้ในการดำเนินการจัดสวัสดิการชุมชนจะต้องยึดหลักการสำคัญ 6 ประการ คือ หลักการช่วยเหลือ เกื้อกูลกัน (Social-Support) การจัดสรรแบ่งปันให้ทั่วถึงเพียงพอ (Adequacy) และมีความเป็นธรรม ไม่เลือกปฏิบัติ (Equity) รวมถึงควรมีการบูรณาการสวัสดิการที่รัฐมอบไว้ในโครงการต่าง ๆ รวมกับสวัสดิการชุมชนที่มีอยู่เดิม ที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่าง ๆ ระหว่างภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และองค์กรเอกชนมาเป็นหุ้นส่วนในการพัฒนาคุณภาพชีวิต (Welfare Mix) ซึ่งการดำเนินงานสามารถยืดหยุ่นได้ (Adjustable) เพื่อให้สามารถช่วยเหลือคนในชุมชนได้ทันทั่วถึง และการบริหารจัดการกองทุนต้องคำนึงถึงหลักความมั่นคงยั่งยืน (Sustainability) อย่างไรก็ตามการจัดสวัสดิการชุมชนเชิงบูรณาการของชุมชนเมืองจะสำเร็จได้อย่างมีประสิทธิภาพได้นั้น ต้องมีปัจจัย เงื่อนไขสนับสนุน 10 ประการ อย่างแรกคือการมีที่อยู่อาศัยมั่นคงจะช่วยให้การจัดสวัสดิการในด้านอื่น ๆ ย่างขึ้น ถัดมาคือการมีผู้นำ/คณะกรรมการที่มีประสบการณ์ในงานพัฒนาชุมชน และเปิดโอกาสให้สมาชิกมีส่วนร่วมและมีวินัย

ในการออมเงินเป็นประจำ การทำกิจกรรมร่วมกันอย่างสม่ำเสมอ เคารพในกฎระเบียบ กติการ่วมกัน มีจิตสำนึก ร่วมที่พร้อมจะช่วยเหลือซึ่งกันและกัน อย่างไรก็ตามในการบริหารจัดการผู้นำจะต้องสร้างกระบวนการเรียนรู้ และขยายฐานสมาชิกให้มากขึ้นทุกปี และที่สำคัญต้องมีระบบการบริหารจัดการที่โปร่งใสและชุมชน หน่วยงาน สามารถเข้ามาตรวจสอบได้ นอกจากนี้การจัดสวัสดิการจะมีประสิทธิภาพไม่ได้ถ้าขาดการสนับสนุนเงินสมทบจากรัฐบาล องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และการทำงานแบบช่วยเหลือ ประสานการทำงานเชิงประเด็นและ เป้าหมายการพัฒนาแบบบูรณาการ พร้อมกันนี้ทุกภาคส่วนจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมและมีความสัมพันธ์ในลักษณะ การเป็นหุ้นส่วนในการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชน ฉะนั้นการจัดสวัสดิการชุมชนให้มีประสิทธิภาพ จะต้องมีการบูรณาการระหว่างคนในชุมชน กลุ่มองค์กรชุมชน รัฐบาล/หน่วยงานภาครัฐ องค์กรปกครองส่วน ท้องถิ่น สถาบันการศึกษา องค์กรเอกชน มาร่วมกันเป็นหุ้นส่วนในการจัดสวัสดิการเพื่อให้บรรลุเป้าหมายการ พัฒนาคุณภาพชีวิต

สรุปและอภิปรายผล

รูปแบบการจัดสวัสดิการชุมชนเชิงบูรณาการระดับเมือง “HELPH Model” พบว่า วัตถุประสงค์ที่ เน้นช่วยเหลือผู้มีรายได้น้อยให้เข้าถึงสวัสดิการนอกเหนือจากรัฐจัดให้เพื่อคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นนั้น สอดคล้องกับ ฐานคิดกองทุนสวัสดิการชุมชนที่ว่า เพื่อสร้างความมั่นคงของคนในชุมชนให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นในวิถีชีวิตตั้งแต่ เกิด แก่ เจ็บ ตาย (สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน, 2550) ไม่ว่าจะเป็น ด้านที่อยู่อาศัย (Housing) ด้านสุขภาพ อนามัย (Health) ด้านสิ่งแวดล้อม (Environment) ด้านการกู้ยืม (Loans) ด้านการเสียชีวิต (Passed away) และด้านการเกิด (Birth) ตามความจำเป็นขั้นพื้นฐาน (Basic Needs) สอดคล้องกับผลการสอบถามความ คิดเห็นกลุ่มตัวอย่าง 400 ครั้วเรือนที่เห็นว่า การได้รับความช่วยเหลือจากกองทุนสวัสดิการชุมชนทั้ง 6 ด้าน สอดคล้องกับความต้องการจำเป็นของประชาชนผู้ขอรับบริการ ซึ่งสวัสดิการ 6 ด้านดังกล่าวล้วนเป็นปัจจัยที่ ส่งผลต่อความสุขของประชาชน ที่มุ่งเน้นการจัดความยากจน ให้กินดี อยู่ดี มีรายได้พอเลี้ยงชีพ มีการศึกษา มีปัจจัยสี่พอเพียง มีสุขภาพดี และมีที่อยู่อาศัย (ณรงค์ เพชรประเสริฐ, 2546)

การจัดสวัสดิการชุมชนรูปแบบบูรณาการระดับเมืองทั้ง 6 ด้าน ต้องอาศัยหลักการสำคัญ 6 ประการ คือ การช่วยเหลือ เกื้อกูล (Social-Support) บนพื้นฐานของความผูกพัน เอื้ออาทรต่อกัน ซึ่งเป็นองค์ประกอบ โดยธรรมชาติที่แต่ละชุมชน/เครือข่าย มีการรวมกลุ่มเพื่อช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีเป้าหมายเดียวกัน มีการ พบปะกันบ่อยครั้ง ซึ่งจะสามารถสร้างความเป็นชุมชน และการเกิดจิตสำนึกใหม่ที่จะทำเพื่อผู้อื่นหรือเพื่อส่วน ร่วมมากขึ้น (ประเวศ วะสี, 2542) โดยเป็นกองทุนที่เกิดจากการรวมตัวของประชาชนในพื้นที่ซึ่งประสงค์จะดูแล ซึ่งกันและกัน บนพื้นฐานของความเอื้ออาทร ด้วยการเป็นสมาชิกแบบสมัครใจ (สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน, 2547) และทุกคนต้องเข้าถึงสวัสดิการนั้นได้ง่าย มีการกระจายอย่างทั่วถึงเพียงพอ (Adequacy) ซึ่งเป็นการ สร้างหลักประกันความมั่นคงในชีวิตให้แก่ทุกคนโดยเฉพาะผู้มีรายได้น้อยหรืออยู่อาศัยในชุมชนแออัดที่มีลักษณะ ที่อยู่อาศัยผิดสุลักษณะ อาจเป็นอันตรายต่อสุขภาพอนามัย ความปลอดภัย ศีลธรรม สวัสดิภาพ หรือได้รับ สวัสดิการอื่นๆ ต่ำกว่ามาตรฐาน สอดคล้องกับผลการศึกษาของ อภิญา เวชชัย และศิริพร ยอดกมลศาสตร์ (2547) ที่กล่าวว่า ระบบการจัดสวัสดิการสังคมในสังคมไทยยังไม่สามารถจัดสวัสดิการให้แก่ชุมชนได้อย่าง

เพียงพอและครอบคลุม นอกจากนี้ การจัดสวัสดิการต้องไม่มีการเลือกปฏิบัติแก่บุคคลหรือกลุ่มใดเป็นพิเศษ การจัดสวัสดิการนั้นต้องมีความเป็นธรรม (Equity) ซึ่งการกำหนดกฎระเบียบเกณฑ์กลางจะเป็นเครื่องมือที่สามารถสร้างความยุติธรรมและเสมอภาคในการปฏิบัติได้ ทั้งนี้ควรมีความยืดหยุ่น (Adjustable) อย่างเหมาะสมในการบริหารจัดการ เพราะด้วยความเป็นชุมชนเมืองซึ่งต้องเผชิญกับสภาพปัญหาโดยเฉพาะทางเศรษฐกิจที่อาจส่งผลกระทบให้เกิดภาวะฉุกเฉินทางการเงินได้ นอกจากนั้น อีกหลักการที่สำคัญ คือ การบูรณาการสวัสดิการ (Welfare Mix) เป็นลักษณะการจัดสวัสดิการร่วมกันระหว่างการจัดสวัสดิการแบบเป็นทางการ (Formal Sector of Welfare) ผสมผสานกับการจัดสวัสดิการแบบไม่เป็นทางการ (Informal Sector of Welfare) ที่มีอยู่เดิม เนื่องจากระบบสวัสดิการของสังคมไทยเหมาะสมกับแบบที่หลากหลาย สอดคล้องกับสถานการณ์ปัญหาที่ซับซ้อนและเหมาะสมกับความต้องการของคนในชุมชน (Pete Alcock, อ้างถึงใน, อภิญา เวชชัย, 2546) ในทำนองเดียวกับงานวิจัยของ ประสิทธิ์ มีช้าง (2552) ที่เห็นว่าการจัดสวัสดิการสังคมสำหรับชุมชนควรเป็นลักษณะ "สวัสดิการแบบพหุลักษณะ" คือ สวัสดิการชุมชนที่เกิดจากการประสานผนึกรวมกันระหว่างสวัสดิการของรัฐ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น องค์การประชาชน และภาคเอกชนเข้าด้วยกัน อาจอยู่ในรูปของสิ่งของ เงินทอง การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ฯลฯ ในเรื่องเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย ซึ่งจะสร้างความรู้สึกมั่นคง ภาคภูมิใจ อยู่อย่างมีศักดิ์ศรี และมีความสุขได้ อย่างไรก็ตาม สิ่งสำคัญในหลักการประการสุดท้าย ก็คือ การทำอย่างไรให้กองทุนสวัสดิการชุมชนนั้นมีความยั่งยืน (Sustainability) ในระยะยาว ทั้งในแง่ของการสร้างหรือสรรหาตัวแทนของประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม (สมลักษณ์ ไชยเสริฐ, 2549) เพื่อสานการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง หรือการขยายเครือข่ายสมาชิกให้กว้างขวางมากขึ้น นำไปสู่การมีจำนวนเงินในกองทุนเพิ่มมากขึ้นในการจัดสวัสดิการ รวมถึงการมีส่วนร่วมสมทบจากองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน หรือองค์กรต่างประเทศ (สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน, 2547)

เมื่อวิเคราะห์ปัจจัย/เงื่อนไขทั้ง 10 ประการ ที่เอื้อให้การจัดสวัสดิการชุมชนเชิงบูรณาการระดับเมือง มีประสิทธิภาพ พบว่า การมีที่อยู่อาศัยมั่นคง (Habitation) เป็นปัจจัยที่ชุมชนมีความต้องการในปัจจุบันเป็นอันดับ 1 และมีความสัมพันธ์ต่อการจัดสวัสดิการชุมชนอย่างบูรณาการอย่างมีนัยยะสำคัญ นอกจากนี้มีปัจจัย 6 ประการได้แก่ สมาชิกมีการรวมกลุ่ม/องค์กรชุมชน (Association) มีจำนวนสมาชิกเพิ่มขึ้นทุกปี (Membership) รวมถึงสมาชิกต้องมีการออมเงินอย่างสม่ำเสมอ (Money) ได้รับการสนับสนุน (Promote) การมีส่วนร่วม/จิตสำนึกร่วมของสมาชิก (Participation) และการบริหารจัดการเป็นระบบตรวจสอบได้ (Management) ที่สอดคล้องกับแนวคิดของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน, 2555) ได้ระบุปัจจัยที่จะทำให้กองทุนสวัสดิการชุมชนสามารถช่วยเหลือสมาชิกได้ครบถ้วน และเป็นเครื่องมือในการสร้างหลักประกันสังคมของชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืนได้ในอนาคต โดยจะต้องมีจำนวนสมาชิกเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องครอบคลุมทั้งในเชิงพื้นที่และกระจายอยู่ในทุกวัย ประกอบกับการมีรายรับจากการสทบ/สนับสนุนอย่างต่อเนื่องจากหน่วยงานรัฐ องค์กรส่วนท้องถิ่น จะช่วยให้กองทุนมีความมั่นคงทางการเงิน และต้องมีการบริหารจัดการระบบบัญชีการเงินถูกต้อง สมาชิกมีส่วนร่วมในการดำเนินการ มีการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารผลการดำเนินงานสู่สมาชิก หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและสาธารณะอย่างต่อเนื่อง ซึ่งการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมจะก่อให้เกิดประโยชน์ให้ทุกคนเกิดความไว้วางใจกันสูง มีความยอมรับที่จะช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เพิ่มความ

ผูกพันและช่วยให้ทุกคนมีทัศนคติในทางที่ดีเพิ่มขึ้น ทำให้ง่ายต่อการเข้าถึงเป้าหมายและวัตถุประสงค์ได้อย่างชัดเจน (Swansburg, 1996) เช่นเดียวกับที่ ดิเรก ฤกษ์ห่วย (2524,7) กล่าวไว้ว่ากระบวนการที่สมาชิกของชุมชนมีส่วนร่วม มีความต้องการถึงเป้าหมายร่วมกันจะมีอิทธิพลสร้างอำนาจต่อรอง ทางการเมือง เศรษฐกิจ การปรับปรุงสภาพทางสังคมได้ นอกจากนี้ปัจจัยดังกล่าวยังเอื้อประโยชน์และมีความสัมพันธ์ไปถึงปัจจัยอื่น ๆ นั่นคือ ผู้นำ/คณะกรรมการหลักที่มีศักยภาพ (Leadership) จะต้องมีการจัดการแบบมีส่วนร่วม เช่นการสร้าง ความเข้าใจ ความจริงใจให้เห็นชัดเจน เพื่อให้เกิดการยอมรับ และการมีระเบียบ กติกา ข้อตกลงร่วม (Agreement) ก็เป็นฉันทามติร่วมกันของทุกฝ่าย ช่วยลดความขัดแย้ง และสามารถหาข้อสรุปร่วมกันได้ทุกฝ่าย (สมลักษณ์ ไชยเสรี, 2549) แม้ว่าจะมีความแตกต่างหลากหลายเพียงใด หากมีข้อตกลงร่วมกันระยะยาว ก็จะไม่มีการขยายฐานสมาชิก เนื่องจากการจัดสวัสดิการชุมชนเชิงบูรณาการระดับเมืองจะต้องมีการขยายจำนวนสมาชิกต่อเนื่อง และกองทุนสวัสดิการชุมชนในแต่ละชุมชนจะมีฐานเดิมที่แตกต่างกันตามบริบทของชุมชน เช่น ฐานการจัดการทรัพยากร ฐานองค์การการเงินชุมชน ฐานวิสาหกิจชุมชน ฐานชุมชนเมือง ฐานสวัสดิการผู้นำชุมชน ฐานสวัสดิการผู้สูงอายุ (สถาบันพัฒนาองค์การชุมชน, 2547) จึงทำให้จะต้องมีการเชื่อมโยงและบูรณาการการทำงานระดับเครือข่าย (Networking) ซึ่งก็เป็นเปิดโอกาสให้ชุมชนเกิดกระบวนการเรียนรู้ระหว่างชุมชน รวมถึงส่งเสริมให้เกิดการประสานความเข้าใจการฝึกกำลังการสร้างประโยชน์สุขแก่ประชาชนร่วมกับภาครัฐ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคประชาชนในลักษณะเครือข่ายมาร่วมดำเนินงานแก้ปัญหาและสร้างหลักประกันความมั่นคงทางเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมและสุขภาพของตนเองและชุมชนได้อย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. หน่วยงานรัฐควรมีนโยบายให้ปรับเปลี่ยนแนวปฏิบัติที่จะเลือกรื้อชุมชนแออัด ชุมชนเมือง เปลี่ยนมาเป็นการร่วมเป็นหุ้นส่วนในการพัฒนาชุมชนโดยใช้รูปแบบการจัดสวัสดิการชุมชนด้านที่อยู่อาศัยมาเป็นแนวทางการสร้างการมีส่วนร่วมและการจัดการปัญหาที่อยู่อาศัยของชุมชนเมืองอย่างยั่งยืน นอกจากนี้ยังเป็นการส่งเสริมนโยบายการจัดสวัสดิการสังคมของภาครัฐให้มีแนวทางการดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น

2. กรุงเทพมหานคร ในฐานะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นออกระเบียบข้อบังคับในการสนับสนุนสมทบกองทุนสวัสดิการชุมชน และให้เครือข่ายชุมชนระดับเมืองมีการจัดสวัสดิการชุมชนอย่างน้อย 6 ด้าน โดยนำรูปแบบการจัดสวัสดิการชุมชนเชิงบูรณาการระดับเมือง “HELPPB” ไปขยายผลในเครือข่ายเมืองในระดับกรุงเทพมหานคร และขอความร่วมมือจากภาคส่วนอื่น ๆ หน่วยงานภาครัฐ และภาคเอกชน สถาบันการศึกษา เข้ามาสนับสนุนให้ชุมชนเครือข่ายให้คนในชุมชนมีความรู้ ความเข้าใจและเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของกองทุนสวัสดิการชุมชนระดับเมืองมากขึ้น

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาการพัฒนาแบบการจัดสวัสดิการชุมชนที่มีความต้องการจำเป็นระดับเมืองทั้ง 6 ด้าน ได้แก่ ด้านที่อยู่อาศัย ด้านการเสียชีวิต ด้านการกักขัง ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านการเกิด และ ด้านสุขภาพอนามัย โดยเน้นการศึกษาเชิงลึกในด้านที่อยู่อาศัยที่เป็นความต้องการจำเป็นสำคัญที่สุดสำหรับคนในชุมชนเมือง ทั้งนี้ในกระบวนการศึกษาควรเน้นให้เกิดกระบวนการมีส่วนร่วมและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการจัดสวัสดิการชุมชนด้านที่อยู่อาศัยอย่างบูรณาการระหว่างผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกภาคส่วน

2. ควรศึกษาเพื่อพัฒนารูปแบบการจัดสวัสดิการชุมชนแบบบูรณาการในระดับจังหวัด เป็นการศึกษาเชิงปฏิบัติการแบบชุมชนมีส่วนร่วม และให้เป็นลักษณะการนำรูปแบบการจัดสวัสดิการชุมชนแบบบูรณาการระดับเมืองไปขยายผลในเชิงหลักการ รูปแบบกิจกรรม และปัจจัย เงื่อนไข ที่กำหนดไว้เป็นแนวทางการศึกษาและเป็นตัวแบบให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างชุมชนในการพัฒนารูปแบบที่เหมาะสมกับบริบทชุมชนต่อไป

3. ควรศึกษานาถภาพการพัฒนารูปแบบการจัดสวัสดิการชุมชนเชิงบูรณาการระดับเมือง ทั้ง 6 มิติ ได้แก่ ด้านที่อยู่อาศัย ด้านสุขภาพอนามัย ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านการกักขัง ด้านการเสียชีวิต และด้านการเกิดเปรียบเทียบกับสวัสดิการในปัจจุบัน และสวัสดิการในอนาคต เพื่อหาข้อสรุปการจัดสวัสดิการในอนาคตที่สอดคล้องกับบริบทชุมชนเมือง

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2549). **สังคมไทยเป็นสุขร่วมกัน**. กรุงเทพมหานคร.

อุษาการพิมพ์.

คณะกรรมการส่งเสริมการจัดสวัสดิการสังคมแห่งชาติ. (2555). **แผนยุทธศาสตร์สวัสดิการสังคมไทยฉบับที่สอง**

พ.ศ. 2555 – 2559. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ ไทยวัฒนาพานิชย์

ณรงค์ เพ็ชรประเสริฐ. (2546). บทสังเคราะห์ภาพรวมการพัฒนาระบบสวัสดิการสำหรับคนจนและคนด้อย

โอกาสในสังคมไทย. กรุงเทพฯ: เอ็ดดิสันเพรส โปรดักส์.

ดิเรก ฤกษ์ห่วย. (2524). **การพัฒนาชนบท: เป็นหลักการพัฒนาสังคมและแนวความคิดจำเป็นพื้นฐาน**.

กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ประเวศ วะสี. (2542). **ชุมชนเข้มแข็ง ทูทางสังคมของไทย**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนเพื่อสังคม และธนาคารออมสิน.

ปัทมวดี โพชนุกูล ชูชุกิ. (2552). **วรรณกรรมปริทรรศน์และการสังเคราะห์ความรู้เรื่อง “สวัสดิการชุมชนในประเทศไทย”**. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).

ประคอง สุคนธ์จิตต์ และคณะ. (2558). **โครงการแนวทางการบริหารจัดการสวัสดิการเครือข่ายองค์กรชุมชน เขตบางเขน**. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยร่วมกับมหาวิทยาลัยเกริก.

ประสิทธิ์ มีช้าง. (2552). **ทางเลือกการจัดสวัสดิการสังคมสำหรับชุมชนโดยการสนับสนุนขององค์การบริหารส่วนตำบล**. วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยนเรศวร.

ระพีพรรณ คำหอม. (2554). **สวัสดิการสังคมกับสังคมไทย**. พิมพ์ครั้งที่ 3. (ฉบับปรับปรุง). กรุงเทพฯ:

จรัสสินทวงศ์การพิมพ์.

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน(องค์การมหาชน) กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. (2555).

คู่มือการดำเนินงานโครงการสนับสนุนการจัดสวัสดิการชุมชน พ.ศ.2555. กรุงเทพฯ:

บริษัท สหมิตรพรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด.

- _____. (2550). ภาพรวมความคืบหน้าผลการขับเคลื่อนกองทุนสวัสดิการชุมชน 2548-2549 และ บทบาทหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง. กรุงเทพมหานคร: ส่วนประชาสัมพันธ์และส่วนประเมินผลและพัฒนา องค์ความรู้ สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน.
- _____. (2547). สรุปผลการสัมมนาสวัสดิการชุมชนก้าวหน้าอย่างยั่งยืน. กรุงเทพมหานคร: ส่วน ประชาสัมพันธ์และส่วนประเมินผลและพัฒนาองค์ความรู้ สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน.
- สมลักษณ์ ไชยเสรีฐ. (2549). การพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในคณะกรรมการตรวจสอบ ติดตามการบริหารงานตำรวจนครบาล. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต.
- อภิญญา เวชยชัย. (2546). การพัฒนาระบบสวัสดิการสำหรับคนจนและคนด้อยโอกาส: กลุ่มคนจนผู้ด้อยโอกาส และกลุ่มเสี่ยงที่ประสบปัญหาทางสังคม. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

ภาษาต่างประเทศ

- Pete Alcock. (2000). *Informal Care and the New Welfare Mix*. Social Work Around the world. Switzerland : International Federation of Social Worker (IFSW)
- Swansburg, R. C. (1996). *Management and leadership for nurse managers* (2th ed.). Bonton: Jones And Bartlett.